

КИЇВСЬКИЙ ВЕТЕРИНАРНО-ЗООТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ НА ПОЧАТКУ 20-х рр. ХХ ст.: СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті висвітлено діяльність Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту на початку 20-х рр., показано початковий період його функціонування, аналізується навчальна та практична робота, стан матеріально-технічної бази.

Ключові слова: навчання, інститут, кафедра, викладач, студент.

Зі встановленням на теренах України радянської влади актуальним питанням було забезпечення сільського господарства кваліфікованими кадрами.

Маловідомим сюжетом у підготовці фахівців для аграрного сектору УСРР є функціонування Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту. Окремі аспекти його діяльності відображені у працях дослідників І.С. Бородай [1], О.П. Вересенка [2], С.В. Тарнавської [3], В.А. Вергунова [4], Д.О. Мельничук, М.В. Зубець, А.Ю. Беренштейна [6] та ін.

У статті на основі, насамперед, документів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, покажемо діяльність Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту на початку 20-х рр., початковий період його функціонування, проаналізуємо навчальну та практичну роботу, стан матеріально-технічної бази.

Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут діяв до 1921 р. як ветеринарний факультет при Київському політехнічному інституті. Навесні 1921 р. на засіданні ради професорів факультету ухвалили рішення звернутися до Укрголовпрофосвіти про відокремлення ветеринарного факультету в окремий навчальний заклад. Для підготовчої роботи створили комісію [5, арк.24].

Укрголовпрофосвіта підтримала це клопотання і 3 червня 1921 р. рішенням колегії надала відповідний дозвіл. А вже 10 червня 1921 р. у Київську політехніку було направлено розпорядження. Процес створення нового закладу мав завершитися до 7 жовтня 1921 р. [5, арк.24]. Виш прийняв назву Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту [5, арк.24 зв.].

Першим його ректором був професор В. Ліндерман, який обіймав цю посаду до 5 травня 1922 р. З 3 червня 1922 р. інститут очолив професор Х.З. Омельченко.

Спочатку вищим органом інституту була Організаційна комісія в складі ректора В. Ліндермана, ветеринарних лікарів А.К. Скороходька, М. Леонтовича, С.П. Амітрова, Нуромського, В. Стелецького, яких обрали на загальноміських зборах ветлікарів та ветфельдшерів, а також професорів КПІ В.П. Устьянцева та В. Колкунова.

Після введення в дію нового «Положення про вищі школи України» від 25 липня 1921 р. та згідно з відношенням Укрголов-

профосвіти від 7 жовтня 1921 р. Оргкомісія скасовувалася та було затверджено новий орган – Бюро інституту, яке складалося з ректора В. Ліндермана, проректора професора В.П. Устьянцева, декана ветеринарного факультету А.К. Скороходька та секретаря бюро М. Леонтовича.

Орган допомагав ректору у справі управління інститутом. Його члени брали участь у роботі різних комісій, виконували окремі доручення, складали звіти, кошториси, доповіді [5, арк.24 зв.].

В січні 1922 р. посади проректора та секретаря були скорочені.

3 вересня 1923 р. розпочав роботу зоотехнічний факультет під керівництвом декана проф. В.П. Устьянцева [5, арк.25].

Таким чином у структурі інституту діяли два факультети – ветеринарний та зоотехнічний [5, арк.24 зв.]. Існували також факультетські комісії, Комісії по заміщенню вакантних посад на кафедрах, наукова рада, кафедри – зоогієни (завідувач кафедри проф. А.К. Скороходько), нормальної і патологічної анатомії (проф. С.П. Дуброва) та хірургії (доц. К.М. Шевандін) [5, арк.15], [1, с.19].

У 1921-1922 навчальному році (н.р.) викладацький склад нараховував 12 професорів, 5 лекторів, 8 асистентів, 2 прозектори, 10 лаборантів [5, арк.12]. У 1923-1924 н.р. вже працювали 1 академік, 27 професорів, 24 доценти, 14 асистентів та 2 прозектори [5, арк.27].

Професорсько-викладацький колектив складався з висококваліфікованих фахівців. Серед них – академік О.В. Фомін, професори В. Ліндерман, Х.В. Омельченко, В.П. Устьянцев, А.К. Скороходько, В. Колкунів, М. Леонтович, В.І. Стелецький, С.П. Дуброва, П.О. Кучеренко, В.Ю. Чаговець, І.І. Клодницький, Ф.О. Юрків, К.І. Павловський, П.Т. Лавренюк, В.В. Букраба, А.І. Сенченко, С.О. Іванов, С.П. Амїтров, О.Г. Лебедів, Д.Є. Белінг, П.І. Сперанський, І.М. Фалєєв, Б.О. Домбровський, Доманицький, Качаловський, О.С. Черняхівський, Делоне, В.В. Дубянський, Гермайзе, Канторов, Кравченко, Сковорода, Клаєсенко, Пешківський, Щербина, Ярослав, доценти П. Євтушенко, К.М. Шевандін, В.В. Боровський, Малченко, А.Г. Терниченко, Бобирь-Бухановський, В.П. Плузник, Іваниця, Селецький та ін. [5, арк.36].

Все ж в інституті не всі викладацькі посади були заміщені. Так, відчувався брак викладачів з патології і фізіології великої рогатої худоби, історії культури, розвитку загальних форм, молочарства, судової ветеринарії і токсикології, історії ветеринарії та ветеринарного законодавства, птахівництва і кролівництва, породи собак, рибальства і хвороб риб, сільськогосподарського рахівництва, бджільництва, тваринництва та наукової роботи по зоотехнії. Не були заміщені 13 посад асистентів предметів анатомії тварин, органічної та неорганічної хімії, фізики, патологічної фізіології і гістології, загального скотарства, діагностики, зоогієни, молочарства, ВРХ та конярства. Не вистачало 15 працівників клініки, 10 службовців, 4 ординаторів [5, арк.12].

Частину кафедр було об'єднано [5, арк.12 зв.]. У зв'язку з цим на осінній семестр 1922-1923 н.р. в інститут з інших вишів запросили викладати 7 нових професорів та 5 лекторів.

Крім того, з метою забезпечення інституту викладацьким персоналом бюро інституту та наукова рада професорів ухвалила заснувати 10 «професорських» стипендій для осіб, які хоч і не мали наукового ступеню, але завдяки практичному стажу могли підготуватись до викладацької діяльності. До стипендіатів ставилися такі вимоги: подавати щомісячний звіт про хід підготовчої праці; підготувати конспект зі свого курсу та прочитати 2 вступні лекції [5, арк.28].

У січні 1922 р. до професорських стипендіатів належали такі ветлікари: кафедри зоотомії – П.І. Сперанський, оперативної хірургії та акушерства – Стелецький, загальної та часткова хірургії – Савицький, зоогієни – А.К. Скороходько, діагностики – М. Леонтович, кування та копитових хвороб – К.М. Шевандін, часткової патології та терапії – Клісенко, епізоотології – Калкатін, молокознавства – Слесаревський, конярства та кіннозаводства – С.П. Амітров. Всі вони були затверджені Губпрофосвітою.

Підготовка викладачів спеціальних дисциплін у такий спосіб не задовольняло Укрголовпрофосвіту, яка приписом від 17 червня 1922 р. пропонувала інституту звернутися по допомогу до інших інститутів РСФРР та УСРР, а також Галичини і запросити частину викладачів перейти до Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту, а стипендіатів негайно прикріпити до різних дослідних кафедр спеціалізованих інститутів. Таке рішення не влаштувало інститут, оскільки очних професорів перейти працювати в Київ не було, а стипендіати в зв'язку із службовими та сімейними обставинами не мали змоги виїхати до інших міст для підготовки до професорської діяльності.

За таких умов інститут вирішив змінити спосіб підготовки стипендіатів в бік поширення та поглиблення їх наукового стажу, для чого зобов'язав їх скласти іспити із спеціальних та споріднених дисциплін, прозвітувати про річний науковий та практичний стаж роботи в галузі впродовж року, на науковій раді професорів захистити науковий твір на отримання вищого наукового ступеня.

Іспити відбулися з 20 по 26 серпня 1922 р. 26 серпня Наукова рада професорів за результатами іспитів та доповідей кожному із стипендіатів присудила наукову ступінь магістра ветеринарних наук і допустила до прочитання відкритих вступних лекцій та захисту наукової роботи. Після виконання цих вимог стипендіат ставав професором певної кафедри [5, арк.28 зв.].

Певна увага приділялася науковій роботі. Так, у 1924 р. було започатковано видання збірника «Записки Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту» в галузі ветеринарії та зоотехнії [2, с.161].

Певні зміни відбулися у студентському середовищі, насамперед у кількісному вимірі. Так у 1921-1922 н.р. на першому курсі навчалось 133 студенти, на другому – 36 [5, арк.27 зв.]. 1 жовтня 1922 р. в інституті вже студіювало 218 осіб: на I курсі – 136 осіб, на II-му – 61 особа, та на III-му – 21 (на ветеринарному факультеті – 17 осіб, зоотехнічному – 4). З цієї кількості до вступу у вищу домашню освіту здобули 10 осіб, середню – 23, трудову школу закінчили 14 осіб, профшколу – 33, ветеринарну школу – 19, технікум – 2 та робітничий факультет – 1 особа [5, арк.34 зв.].

За віковим цензом в інституті навчалися особи від 18 до 30 і більше років. Переважну кількість становили студенти віком 23-25 років – 52 особи, 21 р. – 30, 20 р. – 29 осіб, 26-28 р. – 27 осіб, 22 р. – 24 особи, більше 30 р. – 20 осіб, 29-30 р. – 12 осіб, 19 р. – 12 осіб та 18 р. – 7 осіб [5, арк.35 зв.].

Що стосується соціальної приналежності, то переважну більшість студентства на 1921-1922 н.р. становили селяни. Вони налічували 85 осіб. Було також 18 робітників, 59 службовців та 7 осіб належали до інших станів [5, арк.34зв]. Станом на 1 травня 1923 р. в інституті навчалися 182 особи. Серед них – 85 селян, 19 робітників, 71 службовець та 7 інших [5, арк.11].

За статеву ознакою на 1 жовтня 1922 р. абсолютно переважали чоловіки (їх нараховувалося 209, жінок – 9) [5, арк.34зв.]. Статеве співвідношення на 1 травня 1923 р. дещо змінилося: 175 чоловіків та 7 жінок [5, арк.11 зв.].

На 1 жовтня 1922 р. представники титульної нації становили 170 осіб, росіяни – 24, білоруси – 2, поляки – 1, євреї – 20 [5, арк.35].

Основним видом діяльності студентства була навчальна робота. Вони опановували такі навчальні дисципліни: розведення та акліматизація сільськогосподарських тварин, ветеринарія, корми і годівля, генетика, спадковість та мінливість, варіаційна статистика, екстер'єр сільськогосподарських тварин, вівчарство, велика рогата худоба, молокознавство, молочна справа, конярство і конезаводство, птахівництво і кролівництво, свинарство, зоогігієна, дослідна справа в зоотехнії, фізіологія сільськогосподарських тварин, патологічна анатомія, нормальна анатомія, хірургія, технологія продуктів тваринництва, молочне господарство, конярство, паразитологія, іхтіологія, загальна патологія й патологічна анатомія, державні та громадські заходи до масового поліпшення скотарства, анатомія тварин, м'ясознавство, бджільництво, розведення риби [5, арк.26].

Заняття у виші в осінньому семестрі 1921-1922 н.р. розпочалися з жовтня та тривали до 1 грудня 1921 р. Весняний семестр мав розпочатися 15 лютого, але через холодну погоду його перенесли на 13 березня та завершили 1 червня 1922 р. Літній семестр тривав з 1 червня по 15 липня, а літні канікули – з 15 липня по 15 серпня. Після канікул розпочиналася вступна кампанія, яка тривала до 1 вересня, але згодом її продовжили до 15 вересня, а потім і до 1 жовтня в зв'язку з недобором студентів. На перший курс приймали шляхом здачі колоквиуму [5, арк.28].

Відвідування лекцій було незадовільним, оскільки майже всі студенти змушені були через бідність заробляти гроші, щоб прохарчуватися [5, арк.14]. Так, на першому курсі відвідування становило 60-80%. Метеорологію відвідували лише 20% студентів, ембріологію – 40-45%, органічну хімію – 25%. Відвідування на другому курсі коливалося від 55 до 100% Водночас, на фізіології були 30% студентів, фізіологічній хімії – 13%, харчових рослин – 42%, статистики – 7%, лікарських рослин – 20%, зоопсихології – 13%, економічної географії – 21 %, порівняльній анатомії – 16%. На третьому курсі трудова дисципліна студентів була дещо кращою – 80-100%, за винятком таких дисциплін: загальне скотарство – 45%,

спеціальна патологія і терапія – 30%, сільськогосподарська економія – 20% [5, арк.33].

Практичні заняття проводили на дослідному полі, яке складало 77 десятин. Існували навчальні ділянки при кафедрах загального та спеціального хліборобства, кормових рослин, багаторічних трав, садовий навчальний розсадник, ветеринарна клініка, молочна ферма в кількості 10 штук ВРХ і 27 штук дрібної худоби, 3 млини [5, арк.18]. Маємо також констатувати, що в інституті не було обори біля ферми та аптеки [5, арк.12 зв.].

Термін підготовки фахівців в інституті тривав 4 роки. Прийом студентів проводився один раз в рік. Навчальні дисципліни першого та другого курсів були спільними, лише з третього курсу навчальний план розгалужувався на два факультети з деякими спільними дисциплінами. На четвертому курсі кожний факультет мав окремі навчальні плани [5, арк.24]. Перший випуск студентів обох факультетів відбувся 7 грудня 1924 р. [2, с.161].

За дотриманням лінії більшовицької партії в інституті стежив політкомісар А.К.Мартиненко [5, арк.34]. Станом на 1 жовтня 1922 р. у виші нараховувалося лише 7 студентів членів КП(б)У, 3 студенти комсомольці та 208 безпартійних [5, арк.35]. Проводилися регулярні засідання марксистського гуртка.

Важливе значення в житті інституту відігравав студентський комітет у складі 7 осіб. Свою роботу він проводив в таких напрямках:

- культурна робота;
- представництво в Бюро інституту і трудова повинність;
- робота в комісії соціального захисту;
- каса взаємодопомоги;
- профробота та економробота;
- секретарство [5, арк.15].

Відомо, що каса взаємодопомоги у 1923 р. зібрала 3.000 рублів та видала допомогу 50 студентам [5, арк.16].

Успішно проводила свою роботу культпросвітня комісія. Вона організувала бібліотечну, драматичну, хорову, екскурсійну секції, охопила своєю діяльністю науковий та марксистський гурток. Екскурсійна секція провела три екскурсії наукового характеру в міський музей, музей старовини при ВУАН та авіашколу. Розпочато випуску періодичної преси: газет «Правда», «Пролетарська правда», «Більшовик», місцевих газет [5, арк.15 зв.].

У травні 1923 р. було започатковано випуск 3-х номерів «живої газети», в якій, зокрема йшлося про значення «живої газети», земельний кодекс, завдання студентства в зв'язку з від'їздом на канікули, культшефство над селом, роботу наукового гуртка, регулярно публікувалися вірші [5, арк.16].

Чималих зусиль було докладено для формування навчально-матеріальної бази. Значно дошкуляла розвитку інституту відсутність коштів. В березні 1922 р. інституту було передано будинок бовшої гімназії Дучинської по вул. Тимофіївській 4/7. На той час інститут фінансово зміцнів, але витратив на ремонт будівлі 400 000 крб. [5, арк.25 зв.].

20 травня 1922 р. розпорядженням Київського губернського земельного відділу (губзему) інституту після неодноразових клопотань передали майно та будівлю ферми цього відділу. Тут виш планував заснувати експериментальний інститут молочарства з виготовленням лікувальних препаратів з молока та лабораторію практичних занять для студентів [5, арк.27 зв.]. В лютому 1923 р. відділ передав у виш 40 зразків лікарських рослин та книги для бібліотеки [5, арк.20].

Восени 1923 р. зоотехнічний факультет отримав від губзему племінне господарство на Куренівці, а губпрофосвіта передала інституту міську ветеринарну лікарню.

У 1924 р. губвиконком для навчальної роботи виділив приміщення Вищих жіночих медичних курсів. В цій будівлі інститут створив навчальний музей, який складався з двох відділів – сухих препаратів та препаратів у рідинах. В цьому ж році Київський відділ Сільбанку надав інституту позику у 2500 крб. золотом для будівництва свинарника, паркувального пункту, закупівлі худоби та обладнання [2, с.162].

З відкриттям інституту розпочала роботу бібліотека, яка нараховувала 2 тис. примірників. Але, незважаючи на це, бракувало літератури для студентів. Значну увагу зростанню фондів книгозбірні приділяло бюро інституту [5, арк.26]. Так, цей орган звернувся з проханням до Київського губзему передати на певних умовах бібліотеку ветеринарного відділу губзему, на базі якої інститут планував заснувати відділ закордонної спеціальної літератури [5, арк.27]. 28 лютого 1923 р. рішенням Бюро інституту було виділено 114 крб. 20 коп. золотом на придбання в бібліотеку 85 томів підручників з методики біологічних розвідок видання Абдергальдена [5, арк.20 зв.].

Важливе значення для підтримки бібліотеки відіграла бібліотечна секція студентського комітету, яка виділила певні кошти на придбання необхідних підручників [5, арк.15 зв.].

Інститут мав підсобне господарство площею 621 дес., з яких 117 дес. обробляли студенти. Мінімум фізичної праці становив 8-14 годин на тиждень. Решту землі обробляли наймані працівники [5, арк.18].

Таким чином, аналіз архівних документів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, а також наявних матеріалів, дає змогу прослідкувати процес реорганізації ветеринарного факультету КІІ в окремий ветеринарно-зоотехнічний інститут, а також його перші кроки у напрямку кількісного і якісного зростання професорсько-викладацького складу, формування лояльного до радянської влади студентського середовища, організації навчального процесу, забезпечення вищу відповідно його призначенню матеріальною базою.

Список використаних джерел:

1. Бородай І.С. Природа становлення та розвитку вітчизняної вищої зоотехнічної освіти в Україні / І.С. Бородай // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини: зб. наук. пр. / [редкол. В.О.Головка (відп. ред.), Ю.О. Приходько, В.І. Гюєвий та ін.]. – Х., 2009. – Вип. 18. – Ч. 1. – С. 16-25.

2. Вересенко О.П. Роль професора В.П. Устьянцева в організації і становленні Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту / О.П. Вересенко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Ветеринарна медицина, якість і безпека продукції тваринництва : зб. наук. пр. / [редкол. Д.О. Мельничук (відп. ред.), М.Д. Мельничук, В.П. Лисенко та ін.] – К., 2011. – Вип. 167. – Ч. 1. – С. 160-162.
3. Тарнавська С.В. Мережа та структура вищих навчальних закладів УСРР в 1920-1933 роки / С.В. Тарнавська // Гілея : науковий вісник : зб. наук. пр. – Вип. 50(8). – К., 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.dov.ua>.
4. Вергунов В.А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки / В.А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ. – К. : Аграр. наука, 2006. – 490 с.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління, ф. 166, оп. 2, спр.1078, 68 арк.
6. Мельничук Д.О. Становлення і розвиток аграрної освіти та науки в Україні (з найдавніших часів до сьогодення) / Д.О. Мельничук, М.В. Зубець, А.Ю. Беренштейн та ін. – К. : НАУ, 2005. – 224 с.

This article deals with the activities of Kyiv veterinary-zootechnical Institute in early 1920s and shows the primary stage of its formation, analyses educational and practical work, state of material-technical base.

Key words: *education, Institute, department, teacher, student.*

Отримано: 20.03.2013

УДК 371(477.43)«19»:058.237

О. А. Посвістак

МЕТОДИ ВПЛИВУ ВЛАДИ НА ІНТЕЛІГЕНЦІЮ ПОДІЛЛЯ У 1920-х РОКАХ

В статті розглядаються способи впливу влади на інтелігенцію, які використовувалися з метою залякати і поставили під контроль інтелектуалів.

Ключові слова: *інтелігенція, репресії, депортація, Поділля, модернізація.*

Для зміцнення своїх позицій більшовики, прийшовши до влади, намагалися перетягнути на свій бік інтелігенцію, адже саме вчителі, лікарі, працівники сфери культури були найбільш освіченим прошарком суспільства і користувалися авторитетом у селян і робітників. І владі було вигідно за допомогою інтелігенції доносити до них свої ідеї. Більшовики пильно слідкували за настроями інтелектуалів і робили все, щоб виховувати їх у потрібному для «комуністичного будівництва» руслі. Для цього органи влади застосовували цілий комплекс заходів, суть та мету яких проаналізовано в даній статті. В історичній науці означена проблема розглянута частково [1; 14-16] і потребує подальшого вивчення.

Особливо важливе значення в житті українського суспільства інтелігенція відіграла в 1920-ті роки. Чимало об'єктивних і суб'єктивних чинників, посилювали політичну і громадську вагу